

САКРАЛЬНИЙ СИМВОЛІЗМ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНОМУ ВИМІРІ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

І.Б. Остащук, д. філос. н., доцент

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця,
м. Київ, Україна

Сучасні проблеми розвитку українського релігієзнавства детермінують пріоритетність й актуальність функціональних аспектів релігієзнавчо-філософського дослідження релігійних явищ. До таких релігійних феноменів і належить сакральний символізм, у котрому відображається довколишня дійсність та перцептивний досвід віруючої людини, узагальнюються результати кваліфікативно-аксіологічних сфер пізнання. Сакральний символ не лише репрезентує об'єктивовану дійсність, але й стимулює світоглядно-когнітивну діяльність людини, сприяє нагромадженню концептуальних знань.

Сакральний символізм, безсумнівно, виступає одним з основних факторів національно-культурної ідентичності, що увібрав у себе багатостолітній спадок традиційних коногацій, та розуміння поліпарадигматичної сутності концептуальних засад сучасного культурного простору.

Філософсько-релігієзнавче дослідження сакрального символізму дозволяє пізнати генезу смислових пластів та соціокультурного функціонування одного з найпомітніших чинників релігійного комунікаційного простору.

Важливою функцією релігії виступає її комунікативний вимір, що реалізується в різноманітних аспектах, зокрема в динамічних символічних системах. Актуальним завданням релігієзнавчої науки є дослідження теоретичного підґрунтя інтерпретаційного інструментарію відповідних релігійно-семіотичних текстів, що вимагає трансдисциплінарного підходу. У сучасному релігієзнавстві вельми важливою науково-теоретичною і практичною проблемою є дослідження предмету, завдань, основних категорій, рівнів, форм, методології, загальних законів формування й функціонування релігійної, зокрема сакральної, комунікації, знання закономірностей якої уможливує адекватне розуміння та сприйняття номінаційно-комунікаційної сфери учасників релігійного дискурсу.

Особливим кодом релігійної комунікації виступають сакральні знаково-символічні системи, які є вагомою складовою природи мови релігії. Сакральньо-символічний вимір мови релігії виступає як репрезентантом метафізики присутності трансцендентного, так і розумово інтеріоризованих культурно-релігійних текстів, прагматична

навантаженість котрих володіє багатоплановим смисловим потенціалом розгортання у процесі богопізнання віруючої людини, науково-академічного дослідження феномену релігійного, інтертекстуальної інтерпретації конкретних проявів семіозису тощо.

Для сакральної символіки важливим є не лише її трансцендентна ознака, що вказує на абсолютність божественної сфери, але й безпосереднє свідчення про власне існування, що визначає релігійну культуру за рівнем розвитку. Адже у процесі спілкування віруючої людини з Богом слово не завжди є потрібним, оскільки часто релігійний досвід оприявлюється через мову сакрального символізму, навіть у релігійній містичній традиції, де інтуїтивно-чуттєве вираження є основним.

Релігійний символізм є одним із найважливіших факторів прагматично-функціональних референцій та експліцитної природи релігії. Беззаперечно його роль у конструюванні цілісного змісту, пізнанні онтологічної природи й розкритті семантичної поліфонічності релігійних феноменів.

Дослідження проблеми символу постає одним із основних завдань сучасного лінгвістичного релігієзнавства у загальному контексті методологічних та практичних проблем філософії мови релігії, а розуміння місця сакрального символізму, що протягом віків виступав одним із конститутивних елементів культури, у дискурсивному постмодерному вимірі є актуальною науковою проблемою сучасного релігієзнавства.

Сакральний символізм займає вагоме місце в релігійних комунікативних процесах, як в діахронному, так і в синхронному вимірах, будучи одним із засобів передавання духовно-культурної традиції, способів богопізнання та самоусвідомлення.

Символи оприявлюють сакральну, божественну реальність, виражаючи ідеї вищої абстракції, котрі практично неможливо вербально описати. Релігійні символи часто містять у собі в надзвичайно сконцентрованому вигляді релігійні доктрини (наприклад, теологія хреста чи світла у християнстві), виступають проявами вічного в часовому, наділені багатовимірним прагматичним потенціалом формування релігійного дискурсу.

Сакральний символ відіграє важливу роль у формуванні не тільки свідомості релігійної людини, але й у пізнанні століттями сформованих культурно-релігійних традицій. У релігійній комунікації символ виокремлює та образно-чуттєво й естетично-художньо маркує концептуальні начала релігійної картини світу, надаючи їй наповненої

едністю системності. В індивідуальному процесі пізнання символ має потенціал виступати конвенційним засобом поєднання й «погодження» свідомого і несвідомого, раціонального та містичного, наукового й художнього. Символи створюють ситуації як близькості, причетності, так і віддаленості, дистанції. Задля уникнення останніх (якщо немає виразної інтенції у приховуванні приналежності до певної релігійної групи чи герменевтичної закритості окремих релігійних груп) необхідно декодувати динамічні символічні образи, що вказують на глибину релігійного досвіду, оживлюють «відповідальність» людини за пізнання та продовження перетворення світу в комунікативному процесі.

Символ виступає одним із найважливіших засобів кодування та передавання інформації в релігійній (як і міжкультурній загалом) комунікації. Символи виражають здатність матеріальних речей, подій, чуттєвих образів бути умовними репрезентантами ідеального змісту, що не відповідає їхнім структурам.

Слід розрізнити поняття релігійного та сакрального символу. В основних християнських конфесіях природа та завдання символізму бачаться дещо по-різному, що і виражається у практиці слововикористання: у православній та католицькій традиції прийнято послуговуватися лексемою «сакральний», а у протестантській - «релігійний». Окрім цього, у перших зі згаданих конфесій розрізнення сакрального та релігійного символізму виявляється в традиційному розділенні на сакральне й профанне.

Отже, сакральний символ - це символ, який за глибиною релігійно-філософського вираження в умовно-образній формі здатний виражати сакральний зміст.

Натомість, релігійний символ - це здатність матеріальних речей, явищ, подій, чуттєвих образів умовно репрезентувати релігійний зміст, не відповідний їхнім структурам.

Також слід розрізнити поняття символізму та символіки.

Сакральний (релігійний) символізм - сигніфікативно-репрезентаційне умовне об'єктивування фрагментів сакральної (релігійної) картини світу.

Сакральна (релігійна) символіка - 1) група, концептуальна система сакральних (релігійних) символів у певній сфері; 2) сакральне (релігійне) значення, котрим щось наділяється у відповідному гносеологічно-комунікативному процесі.

Сакральний символізм завдяки містично-сакральним і раціонально-теологічним моделям передавання концептуальної інформації формує

автентичну релігійну ідентичність у широкій культурній дискурсивності.

Розгляд сакральної символіки в широкому соціокультурному дискурсі поглиблює смислове, концептуальне значення окремих символів чи відповідних символічних груп, відтворює історичні й етно-конфесійні обставини формування і функціонування, впроваджує у комунікативний процес, котрий виконує функції як передавання інформації, так і створення реальності. У такій функціонально-комунікативній ситуації виражається роль і місце символу в процесах структурного текстотворення сакрального семіозису в контексті соціальної комунікації.

Сакральні символи апелюють до суб'єктивності особи, оскільки вони не належать до об'єктивної комунікації, укладають зв'язки з трансцендентним світом. Сакральний символ не надає об'єктивної інформації, адже не звертається до інтелекту. Навпаки, виступає джерелом досвіду, який не відтворюється автоматично, переступає межі емпіричного розуміння.

У західній культурі в семіотичній культурній картині основну роль відігравав, безперечно, християнський сакральний символізм. Феноменологічна природа християнського сакрального символізму із чіткою презумпцією логосу, що суперечить сучасній постмодерній картині світу, виявляє риси глибинної, сконденсованої концептуалізації домінуючих структурно-семантичних елементів християнської культури у когнітивних процесах релігійної свідомості. Вона фокусує в пластах власної полісемантичної концептуальності доісторичні виміри людського життя, що наділені позачасовими й позакультурними характеристиками; залучає індивідуальний досвід у гіперпростір духовної реальності.

Релігійний символізм не лише розкриває підтекст священних писань, але й вирішує проблему втрати самоідентичності сучасної людини, зануреної в ситуацію агностично-фатальних та секулярно-індиферентних парадигм постмодерну у відношенні до традиційних культурно-релігійних етосів і концептів. Релігійні символи, зокрема християнські, відіграють важливу роль в інтеракційних і комунікаційних процесах, наділених потенціалом емоційної й релігійної інтегративності в контексті збереження культурно-історичної континуальності. Сакральний символізм - один із факторів онтологізування смислів у розкритті екзистенціалів людського буття.

Вважаємо, що сакральний символ «надбудовується» над конкретним релігійним смислом, котрий трансформується в переносне значення.

Первісно предметом символічної нарації був певний релігійний концепт (абстрактне поняття, предмет, особа, дія тощо), що згодом у ситуації відповідного дистрибуційного обмеження десемантизувався в символічну образно-чуттєву форму. Така семантична редуплікація у релігійно-культурному інтерактивному контексті породжує множинність конотативних значень, смислове поле котрих розкривається лише при умові комплексного аналізу.

Комунікативно-прагматичний аспект дослідження семантико-номінаційного діапазону сакрального символізму передбачає його розкриття через ситуації та моделі передачі інформації, що пов'язане з принципами семіотичної структури, архетипних смислових нашарувань й етнознакових мотивацій універсуму релігійного гіпертексту.

Конвенційні форми, реляційно-смислові парадигми сакральних (релігійних) символів, структуровані у текстові моделі передавання й дешифрування інформації, конституюють релігійну ідентичність у широкому культурному діапазоні.

Екзистенційні та комунікативні питання управління: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 23-25 січня 2014 р. - Суми: Сумський державний університет, 2014. - Ч.1. – С. 59-63.